

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Цифрлық экономиканың бухгалтерлік есепке әсері

ЖАРИЯЛАНДЫ 24.12.2024	ТІРЕК СӨЗДЕР автоматтандыру, блокчейн, бухгалтерлік есеп, бұлтты технологиялар, Жасанды интеллект, Киберқауіпсіздік, цифрлық дағдылар, цифрлық экономика	СІЛТЕМЕ https://bilimger.kz/173637/
--------------------------	---	--

Қаршығаева Айнұр Аралбекқызы

ф.ғ.к., қауымдастырылған профессоры

Нұрланқызы Перизат

«Есеп және Аудит» мамандығының 1 курс студенті

Аңдатпа

Мақалада цифрлық экономика дәуірінде жаңа технологиялардың дамуымен бірге бухгалтерлік есеп саласы да айтарлықтай өзгеріске ұшырауда. Бұл мақалада цифрлық экономиканың бухгалтерлік есеп жүйесіне тигізетін әсері, соның ішінде деректерді өңдеудің автоматтандырылуы, бухгалтерлік есепті жүргізудегі бұлтты технологиялардың қолданылуы, блокчейн және жасанды интеллекттің ықпалы қарастырылады. Цифрлық құралдарды қолдану арқылы бухгалтерлік есептің тиімділігі артып, есеп берудің жылдамдығы мен дәлдігі күшейеді, сонымен қатар адами қателіктерді азайтуға мүмкіндік береді. Алайда, мұндай өзгерістердің артықшылықтарымен қатар, кәсіпорындар алдында деректердің қауіпсіздігі мен киберқауіпсіздік мәселелері туындайды. Қазіргі заманғы бухгалтерлердің жаңа цифрлық дағдыларды игеруі мен ақпараттық технологияларды тиімді пайдалануына қажеттілік артуда.

Тірек сөздер: Цифрлық экономика, бухгалтерлік есеп, автоматтандыру, бұлтты технологиялар, блокчейн, жасанды интеллект,

киберқауіпсіздік, цифрлық дағдылар.

Аннотация: С развитием цифровой экономики и новых технологий сфера бухгалтерского учета также претерпевает значительные изменения. В статье рассматривается влияние цифровой экономики на систему бухгалтерского учета, включая автоматизацию обработки данных, использование облачных технологий, а также воздействие блокчейна и искусственного интеллекта. Применение цифровых инструментов повышает эффективность бухгалтерского учета, увеличивает скорость и точность отчетности, а также снижает вероятность человеческих ошибок. Однако такие изменения влекут за собой вызовы для компаний, связанные с безопасностью данных и кибербезопасностью. Современным бухгалтерам становится все более необходимо осваивать новые цифровые навыки и эффективно использовать информационные технологии.

Ключевые слова: Цифровая экономика, бухгалтерский учет, автоматизация, облачные технологии, блокчейн, искусственный интеллект, кибербезопасность, цифровые навыки.

Annotation: With the growth of the digital economy and new technologies, the field of accounting is undergoing significant changes. This article explores the impact of the digital economy on the accounting system, including the automation of data processing, the use of cloud technologies, and the influence of blockchain and artificial intelligence. The use of digital tools enhances accounting efficiency, increases the speed and accuracy of reporting, and reduces the likelihood of human errors. However, these changes also present challenges for companies, such as data security and cybersecurity concerns. Modern accountants increasingly need to acquire new digital skills and effectively utilize information technology.

Kew words: Digital economy, accounting, automation, cloud technologies, blockchain, artificial intelligence, cybersecurity, digital skills.

Кіріспе: Қазіргі заманның ерекшеліктерінің бірі — барлық салаларда цифрлық технологиялардың кеңінен қолданылуы. Адам өміріне етене

енген цифрландыру үдерісі әлемнің түкпір-түкпіріндегі қоғамдар мен экономикаға айтарлықтай өзгеріс әкелді. Бұрын қарапайым ғана байланыс пен ақпарат алмасу құралы ретінде басталған интернет пен цифрлық жүйелер бүгінгі таңда бизнес, өндіріс, білім, денсаулық сақтау, мемлекеттік қызметтер сияқты сан алуан салада маңызды рөлге ие. Кәсіпорындар мен ұйымдар өздерінің күнделікті қызметін цифрландыру арқылы шығындарын азайтып, тиімділігін арттырып қана қоймай, әлемдік деңгейде бәсекеге қабілетті болуға ұмтылуда. Цифрландырудың арқасында кез келген жерде отырып-ақ, онлайн платформалар арқылы тауарларға немесе қызметтерге қол жеткізу, банктік операцияларды орындау, жұмыс істеу немесе оқу мүмкіндіктері ашылды. Экономикадағы цифрландырудың маңыздылығын анықтай отырып, мақала болашақта бухгалтерлік есептің рөлін қарастырады. Бүгінгі таңда бухгалтерлік есеп цифрлық экономика өмірінде болып жатқан барлық өзгерістерді ескере отырып, біртіндеп және тез өзгереді. Зерттеу «цифрлық экономика» терминінің пайда болу тарихынан басталады. Цифрлық экономика бүкіл әлемде қарқынды дамып келеді. Бұл инновацияның, бәсекеге қабілеттілік пен өсудің жалғыз маңызды драйвері және ол кәсіпкерлер мен шағын және орта бизнес үшін үлкен әлеуетке ие. Компаниялардың цифрлық технологияларды қалай енгізетіні олардың болашақ өсуінің негізгі факторы болады. Бұлтты есептеу, мобильді веб-қызметтер, ақылды желілер және әлеуметтік желілер сияқты жаңа цифрлық тенденциялар бизнес ландшафтын түбегейлі өзгертеді, жұмыс сипатын, бизнес шекаралары мен бизнес көшбасшыларының міндеттерін өзгертеді. Бұл тенденциялар технологиялық инновацияларға ғана емес, сонымен қатар бизнес-модельдердегі инновацияны, бизнес желілерін құруды және білім беруді және халықаралық нарықтарға қол жеткізуді ынталандырады.

Негізгі бөлім: Қоғамдық өмірдің барлық салаларындағы елеулі өзгерістер және дамудың ақпараттық драйверлері негізінде экономиканың өзгеруі жаңа экономиканың ақпараттық ортасын жаңартудың маңыздылығын анықтайды, бұл бухгалтерлік есепке айтарлықтай әсер етеді. Бухгалтерлік есепті дамыту мәселелері ақпараттық коммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуы және

жаһандық цифрландыру жағдайында ерекше мәнге ие болады. [1,5-б.]

Өз кезегінде бухгалтерлік есеп – бұл қоғамның күнделікті өмірінің көптеген аспектілеріне әсер ететін қызмет саласы. Бухгалтерлік есептің теориялық және әдіснамалық ережелерін одан әрі дамыту қажеттілігі туралы профессор С.Б. Баймұхановтың және басқа да көптеген отандық авторлардың еңбектерінен көруге болады. Теорияны білу, ең алдымен, өмірлік маңызды міндеттерді шешетін және шешетін адамдар үшін қажет, атап айтқанда, қалай пайда табуға және оны қалай есептеуге болады, және осы немесе басқа техниканы таңдау арқылы бухгалтер немесе кәсіпкер қаржылық нәтижені арттыра алады. Меншік иелері, инвесторлар, әкімшілер, мемлекеттік қызметкерлер және т.б. қаржылық нәтижелерді анықтау әдістерін дұрыс түсіну үшін бізге заманауи теория қажет.

Бухгалтерлік есеп, шаруашылық жүргізуші субъектіні басқарудың негізгі ішкі жүйесі бола отырып және бизнестің танылған тілі сыртқы факторлардың әсерінен үнемі өзгеріп отырады, олар Қазақстанның заңнамалық актілерінде көрініс тапқан. Сипаттайтын ақпараттың 80% — дан астамы шаруашылық жүргізуші субъектілердің қаржылық-шаруашылық қызметінің әртүрлі процестері мен фактілері шоғырланған бухгалтерлік есеп жүйесінде. Жинауды, тіркеуді және қамтамасыз етуді қамтитын бухгалтерлік есеп ұйымның қаржылық-шаруашылық қызметі туралы экономикалық ақпарат цифрландыру контексті және ақпараттық мазмұндағы өзгерістер өзектілігін жоғалтуда [2,20-б.]

Бұрын бухгалтерлер мен қаржы мамандарының жұмысы негізінен деректерді жинауды және жаңартуды, есептер дайындауды, банктік тексерулерді, бухгалтерлік есепті және басқа да тапсырмаларды орындауды талап етті. Енді бухгалтер цифрлық экономиканың дамуымен қатар жүруі, цифрлық сауатты болуы және өзінің біліктілігін тек кәсіби тұрғыдан ғана емес, ақпараттық технологиялар саласында да үнемі жетілдіріп отыруы керек.

Зерттеу тақырыбының өзектілігін ғылыми, академиялық және ғылыми

ортада бұлтты есепке алу, жасанды интеллект, процестерді роботтандыру, автоматтандыру және олардың бухгалтерлік есеп саласымен байланысы тұжырымдамаларына деген қызығушылық арқылы бағалауға болады. Онлайн іздеу барысында халықаралық деректер базасында (Web of Science, Science Direct, Scopus) және Google Scholar семантикалық іздеу жүйесінде индекстелген ғылыми мақалалар табылды. Тек келесі іздеу тақырыбы, рефераттар немесе кілт сөздері бар мақалалар талданды: «Бухгалтер немесе бухгалтерлік есеп, жасанды интеллект, RPA, үлкен деректер немесе дамып келе жатқан технология және цифрлық бухгалтерия». R статистикалық модельдеу қосымшасындағы bibliometrix пакетінің қолдауымен жасалған мәтіндік талдау жаңа технологияларды құрайтын компоненттер (жасанды интеллект, бағдарламалық роботтар, интернет заттар, киберқауіпсіздік және т.б.) арасындағы келесі байланыс схемасын анықтайды. [3,12-б.]

Цифрландыру стратегиясын дүние жүзінде IT-ұйымдар мен түрлі деңгейдегі кәсіпорындардың жетекшілері сәтті жүзеге асырып жатыр. Ол бизнес ортаны қысқа мерзімде өзгертіп, жаңа көшбасшыларды анықтап, компанияларды бәсекелес нарықта өсуге және бәсекелесуге мәжбүрлейтін технологиялық ауысымды тудырады. Цифрландырудың бірінші кезеңі компаниядағы бизнес-процестердің өзгеруі болуы керек. Ағымдағы шешімдердің әлсіз жақтары зерттеліп, оларды ары қарай жою үшін, бизнесті трансформациялау бойынша шешімдер қабылдау кезінде осыған сүйенетін кемшіліктер тізбесі құрылуы керек. Ең алдымен бизнесті цифрландыру қатаң бәсекелестік жағдайында жұмыс істейтін компаниялар үшін қажет. Мұндай компаниялар үшін цифрландыру кезеңінің кешігуі немесе одан бас тарту бәсекелестік ортада жеңіліске әкелуі мүмкін. Екіншіден, бұл өз саласында үлкен деректер массивтеріне жүгінетін компаниялар. Бүгінгі күні цифрлық бизнесті трансформациялау құны жоғары, бірақ ол инновациядан кейінгі алғашқы айлардағы шығындарды ақтайды. Бұл дәстүрлі техникалық қызмет көрсету құнының және персонал мен материалдардың ресурстық шығындарының төмендеуіне байланысты.[4,108-б.]

Цифрлық экономикадағы бақылаудың маңыздылығы басқару процесінде үлкен Интернет-медиа деректер қорын пайдалану есебінен артып келеді. Басқару кез келген басқару жүйесінің маңызды функционалды элементі болып табылады. Корпоративтік басқару жүйесінде ішкі бақылау өнімділігі төмен бизнес-процестерді анықтауға және оңтайландыруға мүмкіндік береді. Бухгалтерлік есеп кәсіпорынның экономикалық саясатының маңызды көрсеткіші болып табылады және оның мүліктік және қаржылық жағдайының толық бейнесін көрсетеді. Меншік нысанына қарамастан барлық кәсіпорындарда бухгалтерлік есепке бірдей талаптар қойылды. Олар нормативтік құжаттардан туындайды, өйткені уақыт пен ғылыми-техникалық прогрестің өзі өлшенбейді, бұл келесі ерекшеліктерге байланысты: автоматтандыру және бизнес саласына цифрландыруды енгізу. Білікті бухгалтерлік есеп кәсіпорынның мүліктік құрылымы мен қаржылық жағдайы туралы ақпарат беріп қана қоймай, сонымен қатар қаржылық-шаруашылық қызметінің тиімділігін көрсетіп, шаруашылықтың құнына объективті баға беруге қабілетті. Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, экономикалық дамудың заманауи және тез өзгертін жағдайында кәсіпорындар қысқа мерзімде бизнесті жүргізудің жаңа әдістеріне бейімделуі керек.[5,5-6.]

Бухгалтерлік қаржылық-ақпараттық жүйе — бұл компьютерлік технологияларды қолдана отырып, кәсіпорынның қаржылық экономикалық қызметін басқару үшін ақпаратты жинау, ұсыну және сақтауды қамтамасыз ететін адам-машиналық жүйе. [6,92-б.]

Цифрландыру қазіргі және қарқынды дамып келе жатқан әлемнің ажырамас бөлігіне айналды. Цифрлық технологиялар барлық дамыған елдерде және өтпелі экономикасы бар елдерде, оның ішінде Қазақстанда да таралуда. Олар бізді күнделікті қарым-қатынастан бастап өндірістік процестерге дейін қоршап алады. Цифрландыру бухгалтерлік есеп пен аудитті де айналып өтпегені сөзсіз. Бухгалтерлік есепті, аудиторлық қызметті жүргізуді жеңілдету үшін ұйымдардың жұмысында цифрлық ресурстарды қолдануға негізделген барлық жаңа құралдар құрылады

және енгізіледі. Осындай ресурстардың көмегімен компаниялардың өнімділігі, олардың бәсекеге қабілеттілігі артады, ұйым қызметкерлерінің жұмыс ортасы жақсарады. Сонымен қатар, ұйымдардың, әсіресе ірі бизнес ұйымдарының басшылары кәсіпорын қызметі туралы деректерді цифрландыруды, яғни ақпаратты цифрлық жүйеге түрлендіруді, негізгі міндеттердің бірін және басты басымдықтардың бірін қояды. Сондықтан қаржы саласындағы осы процесті зерттеу қазіргі уақытта өзекті болып табылады [7,105-б.]

Технологияны әртүрлі басқару мәселелерін шешу, өнеркәсіптік және коммерциялық нысандар арасындағы байланыстарды талдау және шығындар мен кірістерді есептеу үшін, заңнаманы жетілдіру үшін пайдалануға болады. [8,572-б.]

Компьютерлік техниканы қолданудың арқасында қаржылық есептіліктегі ақпарат тек қағаз жеткізгіштерде ғана емес, сонымен қатар электронды түрде де ұсынылуы мүмкін. Ұйымның сайттарында электронды түрде орналастырылған есептік нысандар кәсіпорынның сандық нысандағы көрсеткіштері туралы мәліметтер жиынтығы, яғни олар цифрлық экономиканың қажетті элементі болып табылады. Сонымен бірге, бұл элемент әртүрлі деңгейде ұсынылуы мүмкін. Есептілікті электронды түрде ұсыну — бұл ақпаратты қағаздан цифрлық ортаға қарапайым аудару. Бұл ретте қағаз және цифрлық түрде ұсынылған қаржылық есептіліктің мазмұны бірдей болып табылады. Алайда, қазіргі заманғы цифрлық технологиялар қағаз тасығыштардың деректерін жай көшіруден гөрі ұйымның қызметі туралы есепті ақпаратты ұсынуға үлкен мүмкіндіктер бере алады. Мүмкіндіктің мұндай ұлғаюы бүгінгі күні жаңа бағыты XBRL-есептілікті қалыптастыру арқылы қамтамасыз етіледі. [9,58-б.]

Бухгалтердің қызметінде цифрлық технологияларды қолдану бағыттарының бірі-блокчейн-адам қызметінің көптеген салаларында таралатын бірегей технология. Бұл технология негізделген есепте, ақпаратты сақтау мен таратудың жаңа әдісін ұсынады. Инновация бухгалтерлер деректерді әр түрлі етіп сақтаған кезде мәселені шешуге

мүмкіндік береді оларды толық шоғырландыру және тексеру мүмкіндігі жоқ жерлерде. Сонымен қатар, технология активтерге меншік құқығын, сондай-ақ оларды сатып алу-сату құнын бақылау үшін қолданылады. [10.21-6.]

Қорытынды: Цифрлық экономиканың бухгалтерлік есепке әсері қазіргі заманғы экономикада маңызды орын алады. Цифрлық технологияларды енгізу есеп процесінің тиімділігін арттырып, қаржылық деректердің дәлдігі мен ашықтығын қамтамасыз етеді. Заманауи құралдар, мысалы, жасанды интеллект пен блокчейн, есеп жүйесінің автоматтандырылуын және деректер қауіпсіздігін жаңа деңгейге көтереді. Бұл тек экономикалық тиімділікке ғана емес, сонымен қатар басқару шешімдерінің сапасын жақсартуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, цифрландыру бухгалтерлік есеп саласының мамандарынан жаңа дағдыларды талап етеді. Олар цифрлық құралдармен жұмыс істей алатын, үлкен деректерді талдайтын және киберқауіпсіздік саласында білімді болуға тиіс. Бұдан бөлек, цифрлық экономика жағдайында халықаралық стандарттарға сәйкестендірілген есеп беру жүйесін дамыту қажеттілігі арта түседі. Цифрлық экономика бухгалтерлік есептің дамуы мен трансформациясына серпін беріп, оның болашағын айқындайтын негізгі факторлардың бірі болып табылады. Алайда, бұл өзгерістерді сәтті жүзеге асыру үшін инфрақұрылымды дамыту, кадрларды оқыту және заңнаманы бейімдеу мәселелерін шешу қажет. Цифрлық трансформация бухгалтерлік есептің сенімділігі мен ашықтығын арттыра отырып, басқарушылық шешімдер қабылдауда деректерге негізделген тәсілдерді кеңінен қолдануға мүмкіндік береді. Алайда, бұл өзгерістер бухгалтерлер мен есепші мамандарынан жаңа дағдылар мен білім талап етеді, сондай-ақ, ұйымдардың цифрлық инфрақұрылымдарын дамыту қажеттілігі туындайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Одинцова Т.М. Бухгалтерлік есеп: Цифрлық экономика және ақпараттық қоғам контексіндегі шақырулар: Оқу-әдістемелік құрал.-Алматы, 2019.-5б.*

2. Мельник М.В., Егорова С.Е., Кулакова Н.Г., Юданова Л.Е. Коммерциялық бухгалтерлік есеп ұйымдарында: Оқу құралы.- Мәскеу, 2022. -480б.
3. Дэн М.К. Бухгалтерлік есепті цифрландыру: Оқу құралы.-Мәскеу, 2022.-15б.
4. Гилева Д.В. Цифрлық бухгалтерлік есеп: Оқу құралы.-Ресей, 2022.-108б.
5. Егорова С.Е. Бухгалтерлік есепті цифрландыру: Оқу құралы.Ресей, 2019.-5б.
6. Нурмагамбетова А.З. Цифрлық экономиканың бухгалтерлік есепке әсері: Оқу-әдістемелік құрал.-Алматы, 2021.-92б.
7. Черных В.В., Суворова А. П., Баженов Р.И., Экономикалық жүйелердің цифрлық трансформациясы:Оқу құралы.-Ресей, -105б.
8. Романовская Е.В., Кузнецов В.П., Андрияшина Н.С., Гарина Е.П., Гарин А.П. Кешенді өнеркәсіптік өндіріс жағдайындағы операциялық және өндірістік жоспарлау жүйесі: Оқу құралы.-Чам, Швейцария, 2020.-572б.
9. Дружиловская, Т.Ю. Қаржылық есептілікті жаңғырту цифрлық экономикадағы ұйымдар: Оқу құралы.-Астана, 2019.-58б.
10. Флоринский А. Бизнесі тездету процесі: Оқу құралы.-Ресей, -21б.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.